

Pääkirjoitus

Uudet ajat ja uudet tulkinnat

Haussa väylät henkiseen kehitykseen ja voimaantumiseen

Pihla Maria Siim ja Anna Kinnunen

New age, uusi aika. Tutkijalle *new age* yhdistyy ennen kaikkea uushenkisyyden tutkimukseen, mutta vuodessa 2023 elävälle ihmiselle *uusi aika* viitanee pikemminkin kokemukseen elämisestä uudessa, jollakin tapaa muuttuneessa ajassa. Ajatusta uudessa – erityisessä, käänteentekevässä – ajassa elämisestä on pidetty modernin ihmisen aikakäsitykselle tyypillisenä piirteenä (ks. esim. Aunesluoma 2023). Tutkimus tulee aikanaan arvioimaan, kuinka käänteentekevässä ajassa loppujen lopuksi elimme kuluneena vuonna 2023, mutta ajatus aikojen erityisyydestä on selvästi ollut nähtävissä yhteiskunnan eri saroilla käydyissä keskusteluissa. Esimerkiksi linnan juhlat juhlittiin teemalla ”ajat vaihtuvat”, eikä liene väärin olettaa, että teemalla viitattiin paitsi presidentinvaalien myötä vääjäämättä vaihtuvaan valtaan, myös laajemmin ajatukseen aikojen murroskohdasta. Viime aikojen yhteiskunnallisissa pohdinnoissa taas on nostettu esille ajatus Suomen siirtymisestä Nato-jäsenyytensä myötä uuteen aikakauteen, johon on viitattu Ranskan historiasta lainatuin termein ”neljännen tasavallan” aikana (ks. esim. Haavisto 2023).

Eräänlainen uusien aikojen ja suuntien tunnustelu heijastuu myös *Eloren* vuoden toisen numeron artikkeleista. Kuten kevään numeron kohdalla, myös nyt kokonaisuus on muodostunut vapaasti ilman teemaa, ja vuoden mittaan onkin ollut kutkuttavaa seurata, millaisia tekstejä päätoimittajien pöydälle on alkanut kasautua. Samalla mieli on askaroinut artikkeleiden konteksteja ja pohtinut, mitä juuri nämä artikkelit voisivat viestiä ajastamme ja teemoista, jotka tänä päivänä puhuttavat tieteen ja laajemman yhteiskunnallisen keskustelun saroilla. Kokonaisuutena tämänkin numeron artikkeleissa jatkuu jo kevään numerosta hahmottunut ihmisen ja tutkijan paikan etsintä ja tunnustelu, mikä tällä kertaa ilmenee esimerkiksi autoetnografiaa toteuttavan tutkijan kaksoisrooliin pureutumisenä. Myös oman elämän tulkinta, merkityksellistäminen ja uuden suunnan etsintä nousevat artikkeleissa vahvasti esille. Monet artikkeleiden teemat ja yksityiskohdat näyttäisivät palautuvan myös uushenkisyyden problematiikkaan.

Erilaiset henkisyyden ilmentymät sekä toisia todellisuuksia ja yliluonnollisia toimijoita koskevat kokemukset ja käsitykset ovat olleet folkloristiikan ja perinteentutkimuksen kiinnostuksen kohteina tieteenalan alkuajoista lähtien. Tutkimus on elänyt ajassa mielenkiinnon tarkentuessa milloin esikristillisen uskonnon rekonstruointiin, milloin taas uskomusilmiöiden synnyn ja levinneisyyden selvittämiseen. Noin 1960-luvulta alkaen tutkimus on kohdannut niin kutsutun new age -ilmiön, jolla on viitattu perinteisten uskonnollisten instituutioiden

merkityksen heikkenemiseen ja erilaisten vaihtoehtoisten henkisyiden muotojen nousuun. Tyypillisenä on pidetty sitä, että nykypäivän (uus)henkisyudessa ihminen valitsee ja yhdistelee vapaasti erilaisten hengellisten viitekehysten, kuten vaikkapa idän uskontojen, oppeja ja käytänteitä oman henkisen kehityksensä edistämiseksi ja hyvinvointinsa tukemiseksi. (Enges ja Koski 2015.)

Väyliä henkiseen kehitykseen ja voimaantumiseen etsitään tässä numerossa erityisesti Helena Karhun sekä Hanne Metsähisen ja Jaana Kourin artikkeleissa, joissa molemmissa tarkastellaan shamanismia autoetnografisella otteella. Artikkelit päätyivät samaan numeroon sattumalta, toisistaan riippumatta. Karhu tutkii artikkelissaan shamaanirumpujen syntyy ja käyttöön liitettyjä merkityksiä. Pääasiallisena aineistona toimivat shamanismia itsekin harjoittavan ja rumpuja valmistavan Karhun omakohtaiset kokemukset sekä yhdeksän rummuntekijän ja -käyttäjän haastattelut. Karhu kiinnittää artikkelinsa transformatiivisen tutkimuksen perinteeseen ja soveltaa analyysissään Linda Tuhiwai Smithin (2012) kehittämää alkuperäiskansojen tutkimusagenda. Samalla hän paikantamisen sijaan pikemminkin etäännyttää tutkimuksensa new agen kentältä, sillä hänen tulkinnassaan shamanismin harjoittaminen ei näyttäydä omakohtaisena valintana, jossa yksilö tavoittelisi vain henkilökohtaista kehitystä tai omaa hyvinvointiaan. Sen sijaan shamaanirumpujen käyttö ja shamanistisen toiminnan kasvava näkyvyys nykyaikana ovat Karhun mukaan pikemminkin merkkejä yhteisöllisestä voimaantumisesta ja vanhan perinteen elpymisestä. Karhun tulkinnan mukaan ”shamanistinen kulttuurillinen perimä elää meissä ja haluaa ilmentyä meidän kauttamme tänä aikana, jossa se on mahdollista ja turvallista”.

Hanne Metsähisen ja Jaana Kourin artikkelissa taas korostuvat shamanismin harjoittamisen yksilölliset vaikutukset ja merkitykset henkilökohtaisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena on shamanistinen parannustapahtuma, jossa Metsähinen oli asiakas ja Kouri shamaani. Heidän artikkelissaan shamanismi kiinnittyikin täydentäviin ja vaihtoehtoisiin hoitomuotoihin, joihin liittyvistä kokemuksista olemme saaneet hiljattain *Eloresta* lukea (ks. Aarva, Väänänen ja Kankkunen 2022). Toisaalta Metsähinen ja Kouri korostavat parannustapahtuman vuorovaikutuksellisuutta, tarkastellen sitä erilaisten toimijoiden – sekä inhimillisten että ei-inhimillisten – yhdessä kuvittelemisena. Asiakkaan kokemusta parannustapahtumasta ei ole aikaisemmin tutkittu, ja lisäksi tutkimusasetelman tekee erityislaatuiseksi yhteistyönä toteutettu autoetnografia, jossa analysoidaan parannusprosessin aikana kirjoitettuja tutkimuspäiväkirjoja. Myös artikkeli on kirjoitettu vuoropuhelun muodossa.

Molemmat shamanismia tarkastelevat artikkelit hyödyntävät autoetnografista otetta, sillä tutkijat käyttävät omakohtaisia kokemuksiaan liikkuen kokija-minän ja tutkija-minän roolien välillä. Autoetnografinen menetelmä nousi kuluneen syksyn aikana laajemman yleisön tietoisuuteen, kun Lapin yliopisto puolustautui Lauri Törhösen väitöskirjasta noussutta kohua vastaan kuvailemalla tutkimusta ”taiteelliseksi autoetnografiaksi” (Lapin yliopisto 2023). Autoetnografia ei kuitenkaan ole peruste tieteen periaatteista irtisanoutumiselle, vaan sen voidaan nähdä korostavan entisestään tutkijan kykyä arvioida omaa toimintaansa ja tiedon synnyn prosessia. Tietyssä mielessä autoetnografia vaatii myös aivan erityistä alttiutta ja herkkyyttä ottaa vastaan kriittistä palautetta itse tutkimuksenteon prosessissa. Tämänkin numeron autoetnografiset artikkelit syntyivät prosessissa, jossa kirjoittajat muokkasivat ja kehittivät tulkintaansa toistuvasti, ikään kuin hermeneuttisessa spiraalissa, toimituskunnan ja arvioijien huomioiden perusteella. Myös Jaana Kouri ja Elina Hytönen-Ng (2022) ovat todenneet, että shamanismia autoetnografisesti tarkasteleva tutkija toimii samanaikaisesti

kahdella taholla – niin tutkimuskohteensa kuin tieteen kentillä –, mikä korostaa tutkijan roolia esimerkiksi molemmilla kentillä ymmärrettävien käsitteiden tulkitsijana ja käyttäjänä. Oma kokemus ja siitä tehdyt tulkinnat on kyettävä ilmaisemaan niin, että ne välittyvät ja ovat ymmärrettäviä ja perusteltuja niin tieteen kentällä kuin sen ulkopuolellakin.

Shamanismia tarkastelevissa artikkeleissa liikutaan kahden kentän välillä myös siinä mielessä, että niissä pyritään yhdistämään kehollista ja henkistä sekä henkilökohtaista ja kulttuurista. Kokemuksellisen, kehollisen ja hiljaisen tiedon sanoiksi pukeminen voidaan nähdä laajemminkin etnografisen tutkimuksen haasteena ja tavoitteena. Hiljaisella ja sumealla tiedolla viitataan yhtäältä ”tietämättä tietämiseen” ja toisaalta haasteellisuuteen kielellistä kehollisia, aistimuksellisia kokemuksia (ks. esim. Uotinen 2010; Metsähinen ja Kouri tässä numerossa). Autoetnografinen lähestymistapa on yksi mahdollisuus tuoda nähtäväksi ja pyrkiä sanoittamaan teemoja, joista emme tavallisesti puhu tai joiden sanoiksi pukeminen ja toisille viestiminen koetaan vaikeaksi tai miltei mahdottomaksi.

Oman elämän työstäminen ja uuden suunnan etsiminen eivät liity ainoastaan uushenkisyyteen. Terapeuttinen keskustelu on löytänyt paikkansa osaksi shamanistista parannusta-pahtumaa, länsimaista terveydenhuoltoa sekä lääke- ja terveystieteistä vaikutteita ottavaa populaaria keskustelua. Kun ihminen kertoo ja tulkitsee elämäänsä, hän käyttää apunaan omaksumiaan erilaisia viitekehyksiä ja merkityksellistämisen tapoja, joista yksi voi olla esimerkiksi psykologian kentältä vaikutteita ottanut terapoiva tai diagnosoiva diskurssi (ks. esim. Illouz 2008; Brinkman 2016). Kuten Nika Potinkara tämän numeron kolmannessa artikkelissa osoittaa, terapeuttinen diskurssi voi toimia resurssina, jonka avulla muokata kokemusta ja tehdä itseä ymmärrettäväksi.

Potinkara käsittelee artikkelissaan 1940-luvulla pakolaisena Ruotsiin päätyneen Jalo Rowéuksen elämäkerrontaa. Rowéus reflektoi kerronnassaan elettyä elämäänsä ja erityisesti lapsuuden kokemuksiaan inkerinsuomalaista taustaansa vasten. Rowéus tukeutuu kerronnassaan terapeuttisen diskurssin ohella muun muassa jälkimuistin käsitteeseen ja kulttuurisesti jaettuun kärsimyskertomukseen. Yhtenä keskeisenä piirteenä kerronnassa on selviytyminen, kärsimyksestä vapautuminen sekä sisäinen muutos. Potinkaran tulkinnan mukaan ”Rowéus tuottaa itseään selviytyjänä, joka pitkän eksyksissä olon jälkeen löytää itsensä, tulee kokonaiseksi ihmiseksi ja vapautuu ylisukupolvisen kärsimyshistorian taakasta.” Myös kerronnalla itsessään voi siis olla voimaannuttavia ja transformatiivisia merkityksiä.

Numeron neljäs ja viimeinen, Olli Viitaniemen laatima artikkeli tarjoaa näkymiä siihen, miten menneisyyden ihmiset ja yhteisöt ovat hakeneet elämälleen uusia suuntia. Viitaniemi tarkastelee artikkelissaan Savo-Karjalan herännäisyyden alkuvaiheita rahvaan kirjallistumisen, eletyn uskonnon ja uskonnollisen auktoriteetin oikeuttamisen näkökulmista. Herännäisyyden syntyä on perinteisesti lähestytty Paavo Ruotsalaisen (1777–1852) elämänvaiheiden kautta, mutta Viitaniemi nostaa artikkelinsa keskiöön kylätietäjänä alun perin toimineen Paavo Kuosmasen (1761–1837) toiminnan. Myös Kuosmasen kerrotaan kokeneen elämässään voimakkaan käännekohdan. Uskomustarinan mukaan Kuosmanen kohtasi helluntaina oudon enkelihahmon, joka nuhteli häntä pyhätyörikkeestä ja kehotti etsimään parannusta. Tämän seurauksena Kuosmanen muutti elämänsä suunnan, hylkäsi pakanalliset tietäjänoppinsa ja keskittyi ahkeraan sanan tutkiskeluun. Lukuintoa ja -taitoa onkin pidetty yhtenä Savo-Karjalan herännäisyyden tunnuspiirteenä. Viitaniemi selvittää artikkelissaan väitteen todenperäisyyttä rippikirjamerkintöjä tarkastelemalla.

Vuoden vaihtuessa myös *Eloressa* puhaltavat uudet tuulet, sillä toinen lehden päätoimittajista vaihtuu: Anna Kinnunen päättää kaksivuotisen kautensa, ja uutena päätoimittajana Pihla Siimin rinnalla aloittaa FT Tuukka Karlsson Helsingin yliopistosta. Tervetuloa päätoimittajan saappaisiin, Tuukka! Artikkelitoimituksen uusina toimittajana aloittavat vuodenvaihteessa Eino Heikkilä ja Sofia Wanström. Ajankohtaistoimitus taas vahvistuu Anne Holapalla ja kirja-arviotoimitus Lotta Leiwolla. Lämpimästi tervetuloa vielä kerran, Eino, Sofia, Anne ja Lotta!

Eloren lukijoille toivotamme rauhallista joulunaikaa ja onnea uuteen (vuoteen)!

Kirjallisuus

- Aarva, Pauliina, Tiina Väänänen ja Tiia-Tuulia Kankkunen. 2022. "Elämäni on muuttunut kokonaan: Tutkimus perusteluista luontaishoitajien käytölle ja niistä saadulle avulle." *Elore* 29(2), 103–128. <https://doi.org/10.30666/elore.120898>.
- Aunesluoma, Juhana. 2023. "Elämme historian käännekohtassa - Tämä kokemus on modernille ajalle tyypillinen ja joskus se pitää paikkansa." *Yliopisto-lehti* 16.11.2023. Luettu 15.12.2023. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/politiikka/elamme-historian-kaannekohtassa-tama-kokemus-modernille-ajalle-tyypillinen-ja-joskus-se-pitaa-paikkansa>.
- Brinkmann, Svend. 2016. *Diagnostic Cultures. A Cultural Approach to the Pathologization of Modern Life*. Lontoo: Routledge.
- Enges, Pasi ja Kaarina Koski. 2015. "Kansanuskon suuntaviivoja muuttuvassa maailmassa." Teoksessa *Kansanuskosta nykypäivän henkisyteen*, toimittaneet Pasi Enges, Kirsi Hänninen ja Tuomas Hovi, 15–45. Turku: Turun yliopisto.
- Haavisto, Pekka. 2023. "Neljännen tasavallan Suomi." *Kanava / Suomen kuvalehti* 18.11.2023. Luettu 15.12.2023. <https://suomenkuvalehti.fi/kotimaa/pekka-haavisto-kanavassa/>.
- Illouz, Eva. 2008. *Saving the Modern Soul. Therapy, Emotions, and the Culture of Self-Help*. Berkeley, Los Angeles ja Lontoo: University of California Press.
- Kouri, Jaana ja Elina Hytönen-Ng. 2022. "The Change in Researcher's Position in the Study of Shamanism." *Approaching Religion* 12(1): 117–131. <https://doi.org/10.30664/ar.111072>.
- Lapin yliopisto (@ulapland). 2023. "Törhösen väitöskirja on muodoltaan taiteellinen autoetnografia." Päivitys viestipalvelu X:ssä 31.10.2023. <https://twitter.com/ulapland/status/1719248517430911324>.
- Smith, Linda Tuhiwai. (1999) 2012. *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. Lontoo: Zed Books.
- Uotinen, Johanna. 2010. "Aistimuksellisuus, autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen." *Elore* 17(1). <https://doi.org/10.30666/elore.78851>.